

6. Sisällissota – kansakunnan haava (selkoteksti)

Kansa jakautuu kahtia

Itsenäistymisen jälkeen Suomen tilanne oli vaikea. **Köyhän kansan olot olivat huonot.** Maaseudulla tilattomia ihmisiä oli paljon ja torpparien vuokrasopimukset olivat epävarmat. Kaupungeissa työläisten palkka oli huono ja työpäivät olivat pitkiä.

Etenkin Etelä-Suomessa työväen ja porvarien välillä oli **jännittynyt tunnelma.** Työväelle luvattiin uudistuksia, mutta niitä ei tullut. Tyytymättömyys kasvoi ensimmäisen maailmansodan aikana, kun **ruoasta alkoi olla pulaa.** Erityisesti kesällä 1917 tilanne oli huono. Venäjältä ei saatu viljaa ja Suomen oma sato oli huono. Ruoan hinta nousi ja mustan pörssin kauppaa käytiin paljon. Osa kansasta näki nälkää. Työläisten pienellä palkalla ei voinut ostaa kalliita elintarvikkeita.

Työväen usko muutokseen alkoi horjua. Eduskunnassa oli sosialistien enemmistö, mutta eduskunta hajotettiin lokakuussa. Uudessa eduskunnassa oli porvarien enemmistö. Työväen näkökulmasta Suomi itsenäistyi porvarien ehdoilla.

Jännitettä lisäsi myös se, että Suomeen syntyi keväällä 1917 **järjestysvaltatyhjiö.** Suomella ei ollut omaa armeijaa eikä venäläisiin sotilaisiin luotettu. Poliisilaitoskaan ei toiminut kunnolla. Sekä porvarit että työväki alkoivat silloin muodostaa omia joukkojaan, jotka pitivät yllä järjestystä.

Porvarit perustivat **suojeluskuntia.** Suojeluskuntia perustettiin etenkin niille paikkakunnille, joissa maataloustyöntekijät menivät lakkoon. Suojeluskuntien tarkoitus oli **turvata viljan kylvö.** Kun työväestön toiminta muuttui avoimen vihamieliseksi, porvarit huolestuivat. Suojeluskuntia perustettiin lisää.

Työväki perusti **punakaarteja.** Lokakuun eduskuntavaalien jälkeen työväenliikkeen johto kehotti työväkeä liittymään punakaarteihin. Osa työväestöstä lähti mukaan, koska kaartista sai palkkaa, ruokaa ja vaatteita.

Työväestö julkaisi **Me vaadimme -ohjelman** syksyllä 1917. Ohjelmassa vaadittiin esimerkiksi, että **kaikille täytyy jakaa ruokaa ja virkavaltaisuus täytyy lopettaa.** Työväki sanoi suojeluskuntia lahtarikaarteiksi ja vaati, että ne pitää lopettaa. Ohjelmassa vaadittiin myös 8 tunnin työpäivää ja torpparien vapauttamista.

Syksyn 1917 mittaan työväen itsetunto kasvoi. **Bolševikkien vallankumous** ja **suurlakko** marraskuussa toivat **uskoa joukkovoimaan.** Suurin osa työväestä ei kuitenkaan vielä kannattanut vallankumousta.

Tammikuussa 1918 senaatti sai eduskunnalta valtuudet luoda Suomeen luja järjestysvalta. Siksi **senaatti kutsui maahan kenraaliluutnantti Carl Gustaf Emil**

Mannerheimin (1867–1951). Hän oli palvellut Venäjän armeijassa. Hänen tehtävänsä oli luoda **Suomeen vahva järjestysvalta**.

Suojeluskunnat nimitettiin **hallituksen joukoiksi** 25. tammikuuta. Punakaarteista tuli laittomia joukkoja senaatin päätöksellä. Nämä päätökset ajoivat työväkeä vallankumoukseen.

Punainen Helsinki ja valkoinen Vaasa

Punakaarti aloitti vallankumouksen Helsingissä 28. tammikuuta vuonna 1918. Se valloitti hallintorakennukset ilman vastarintaa. Helsinkiin perustettiin **kansanvaltuuskunta**. Valtuuskunnan johtaja oli Kullervo Manner.

Osa porvarillisesta hallituksesta pakeni Vaasaan. Siellä hallitus jatkoi **Vaasan senaattina**. Näin Suomea hallittiin kahdesta paikasta.

Porvarillinen Suomi aloitti oman **vapaussotansa** Pohjanmaalla ja alkoi riisua aseista venäläisiä sotilaita. Porvarit halusivat turvata Suomen valtion itsenäisyyden. Venäläiset varuskunnat luovuttivat aseensa melkein ilman vastarintaa.

Sosialistisen työväen joukkoja alettiin sanoa **punaisiksi**. Porvarillisia joukkoja alettiin sanoa **valkoisiksi**. Viipurissa sota alkoi sisällissotana, kun valkoiset ja punaiset taistelivat venäläisen asejunan hallinnasta. Venäjä oli lähettänyt junan punaisille tukemaan vallankumousta.

Punaiset valloittivat **Etelä-Suomen kaupungit ja teollisuuspaikkakunnat** Tampereen eteläpuolelta. **Valkoiset** hallitsivat **Pohjanmaata ja osaa Karjalasta**. Valkoisilla oli käytössään rautatie Pohjanmaan ja Karjalan välillä. Pietarin rata oli punaisten hallussa.

Sisällissodan rintamalinja kulki Porin, Tampereen ja Viipurin pohjoispuolella. Punaiset hyökkäsivät sodan alussa pohjoiseen. Helmi-maaliskuussa valkoiset alkoivat voittaa taisteluja ja rintamalinja alkoi siirtyä etelän suuntaan. Sodan **tärkeimmät taistelut** käytiin **Tampereella maaliskuussa**. **Valkoiset valtasivat kaupungin huhtikuun alussa**. Se oli sodan **käännekohta**.

Sodan aikana **punaisten puolella** taisteli **noin 100 000 miestä**. Heillä ei ollut juuri lainkaan koulutettuja johtajia. Siksi taisteluja **ei johdettu kovin tehokkaasti**. Innokkaimmat taistelijat olivat Etelä-Suomen tehdastyöläisiä. Kaikki maaseudun punakaartilaiset eivät halunneet lähteä taisteluun oman kylän ulkopuolelle.

Valkoisten puolella taisteli **myös noin 100 000 miestä**. Valkoiset säätivät yleisen asevelvollisuuden sodan aikana, joten heidän joukoissaan oli miehiä kaikista kansanosista. Aseet eivät olleet paljon parempia kuin punaisilla, mutta heillä oli **enemmän koulutettuja johtajia**. Johtajia saatiin Suomeen palanneista jääkäreistä. **Jääkärit** olivat lähteneet Saksaan sotilaskoulutukseen vuosina 1914–1915,

ja he olivat monista yhteiskuntaluokista. Joukossa oli myös työläistaustaisia. Kaikki jääkärit eivät halunneet osallistua taisteluun punaisia vastaan, vaan osa jäi Saksaan.

Sekä punaiset että valkoiset saivat **apua ulkomailta. Valkoisia** auttoivat **ruotsalaiset ja saksalaiset. Punaisia** auttoivat **venäläiset**.

Sodan loppupuolella **saksalaiset nousivat maihin Helsinkiin** taistelemaan valkoisten puolelle. Historiantutkijat ovat miettineet, miksi Saksa halusi auttaa valkoisia. Saksa soti ensimmäisessä maailmansodassa ympärysvalltoja vastaan. Venäjä kuului ympärysvalltoihin. Kun bolševikit ottivat vallan Venäjällä, Saksa oli sodassa bolševikkeja vastaan. Osittain tämän takia Saksa suostui antamaan apua valkoisille. Toinen syy oli taloudellinen. Ympärysvallat olivat julistaneet Saksan merisaartoon. Suomen avulla Saksa halusi varmistaa raaka-aineiden saamisen. Saksa solmi Suomen valkoisen senaatin kanssa kauppasopimuksen, jonka mukaan Saksa sai valvoa Suomen ulkomaankauppaa sodan aikana.

Valkoisten johtaja **Mannerheim ei halunnut, että Saksalta pyydetään apua.**

Mannerheim pelkäsi, että Saksan vaikutusvalta Suomessa kasvaa.

Saksalaisten **maihinnousu** kuitenkin **lyhensi sotaa**. Punainen Etelä-Suomi kukistui pian maihinnousun jälkeen.

Punaiset saivat apua venäläisiltä, mutta ei niin paljon kuin punakaartit toivoivat. Leninin johtama Venäjä oli punaisten puolella, mutta **Venäjällä ei ollut aikaa eikä voimia puuttua Suomen asioihin.**

Valkoisten voitonparaati pidettiin **Helsingissä toukokuun puolivälissä**. Paraatia johti Mannerheim. Valkoiset halusivat näyttää helsinkiläisille, että valkoisten voitto oli kotimaisten sotilaiden ansiota.

Vuoden 1918 vaikea muisto

Vuoden 1918 sodassa kuoli yli 36 000 henkeä. Taisteluissa kuoli noin 10 000 ihmistä. Melkein saman verran ihmisiä kuoli **terrorin uhreina sodan aikana ja sen jälkeen. Terroria** ovat väkivallanteot, jotka tapahtuvat taistelujen ulkopuolella, esimerkiksi **teloitukset, ampumiset ja murhat**. Terrori kohdistui myös siviileihin.

Terrorin uhreina kuoli 7 370 punaista ja 1 424 valkoista.

Punaisten terrori oli sattumanvaraista. Punaiset tappoivat valkoisia taistelujen jälkeen, varsinkin jos olivat joutuneet tappiolle. Sodan loppuvaiheessa punaiset teloittivat vankejaan ja valkoisia siviilejä.

Valkoinen terrori tarkoitti yleensä pikateloituksia taistelujen jälkeen. Mannerheim oli antanut ohjeen, jonka mukaan punaisia voitiin ottaa vangeiksi päällikön harkinnan

mukaan. Tämä tulkittiin niin, että vankeja ei tarvinnut ottaa, vaan kaikki antautuneet ja muut vangit voitiin tappaa.

Teloituksilla valkoiset halusivat herättää pelkoa. Ruumiskasat jätettiin pitkäksi aikaa teiden varsiin ja kylille varoittamaan punaisia. **Toukokuussa Mannerheimin päämaja kielsi teloitukset**, koska halusi hillitä valkoisten terroria.

Valkoiset teloittivat erityisesti punaisten johtajia. Tarkoitus oli estää uudet kapinat. Valkoiset halusivat myös kostaa punaisten sodanaikaisen terrorin. Siitä kerrottiin paljon tarinoita, todellisia ja liioiteltuja.

Punaisia kuoli enemmän sodan jälkeen kuin sodan aikana. Punaiset olivat tästä **pitkään katkeria**. Eniten punaisia kuoli **vankileireillä**. Kesällä 1918 leireillä oli 80 000 punaista vankia. Vangit **eivät saaneet tarpeeksi ruokaa**. Suomessa oli edelleen ruokapula ja vankeja oli enemmän kuin mihin valkoiset olivat varautuneet. Vankileirien oloja ei myöskään haluttu helpottaa. Omaiset eivät saaneet tuoda ruokaa vangeille leirin aitojen läpi. Aliravitut vangit olivat myös alttiita taudeille. **Espanjantauti** riehui tuohon aikaan Euroopassa. Se tappoi myös punavankeja.

Vankileireillä kuoli ruoan puutteeseen ja tauteihin noin 13 500 punavankia. Virallisissa oikeudenkäynneissä tuomittiin kuolemaan noin 550 punaista, joista 125 teloitettiin.

Valkoiset teloittajat eivät saaneet rangaistusta. Valtionhoitaja Svinhufvud armahti omavaltaisesti toimineet valkoiset joulukuussa 1918. Myös **punaisia armahdettiin** ja he pääsivät vankileireiltä ehdolliseen vapauteen. He olivat katkeria siitä, että punaisten sotarikokset tutkittiin tarkasti, mutta valkoiset selvisivät rikoksista ilman rangaistusta.

Jälkeenpäin sekä punaiset että valkoiset ovat halunneet selittää, että sotarikokset olivat satunnaisia tapahtumia. Uudempi tutkimus osoittaa, että rikokset eivät olleet aina satunnaisia. Sekä valkoisilla että punaisilla oli omia kenttöoikeuksia, jotka tuomitsivat vastustajia.

Naiset sisällissodassa

Naisia osallistui sotaan sekä punaisten että valkoisten puolella. **Punakaarteissa oli paljon naisia**, jotka hoitivat **huoltotehtäviä**. **Aseelliseen sotaan osallistui noin 2000 punaista naista**.

Monet naiset liittyivät punakaartiin **taistelijoiksi palkan ja ruoan takia**. Naisia liittyi taisteluun myös perheen ja sukulaisten mukana. Naiskaartilaiset olivat usein työttömiä tehdastyöläisiä tai naimattomia piikoja ja palvelijattaria.

Valkoisten puolella naiset toimivat **sairaanhoitajina tai muonituksen ja vaatehuollon** tehtävissä. Muutamat ylioppilasnaiset salakuljettivat aseita valkoisille

joukoille. Valkoinen lehdistö ihaili näitä naisia ja nimitti heitä ”helläkätisiksi sairaanhoitajiksi” ja ”hädän lievittäjiksi”.

Valkoisten maailmankuvaan ei sopinut aseistettu naissotilas. Sodan jälkeen valkoiset vihasivat avoimesti naisia, jotka osallistuivat taisteluihin punakaartissa. Heitä kutsuttiin ”raivottariksi” ja ”villielikoiksi”. **Punaisia naisia kohdeltiin julmasti** myös vankileireillä. Heitä teloitettiin paljon ilman oikeudenkäyntiä.